

Тернопільська академія народного господарства

ПАРХОМЕЦЬ Микола Кирилович

УДК 338.43.01:637.1(477)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ
ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ
МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ**

Спеціальність 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки, організації і планування в АПК Тернопільської академії народного господарства Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Олійник Василь Михайлович,
Тернопільський інститут агропромислового виробництва
УААН, директор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік УААН,
заслужений діяч науки і техніки України
Гайдуцький Павло Іванович,
заступник Глави Адміністрації Президента України;

доктор економічних наук, професор
Мостенська Тетяна Леонідівна,
Національний університет харчових технологій, м. Київ,
декан економічного факультету;

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент УААН
Дудар Тарас Григорович,
Тернопільська академія народного господарства,
завідувач кафедри аграрного менеджменту і права

Провідна установа: Інститут аграрної економіки УААН, відділ продовольчих
ресурсів, м. Київ

Захист дисертації відбудеться «_____» _____ 2004 р. о _____ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.58.082.01 у Тернопільській академії
народного господарства, Центр європейських і міжнародних студій за адресою:
46001, м. Тернопіль, бульвар Т. Шевченка, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільської академії
народного господарства за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11

Автореферат розісланий «_____» _____ 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Б. П. Адамик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах в Україні не збалансовано виробництво та споживання населенням фізіологічно необхідної тваринницької продукції, що зумовило недостатнє забезпечення людей цими продуктами харчування.

Перехід до нової соціально-економічної системи супроводжується значним спадом виробництва молока, зменшенням поголів'я корів і зростанням собівартості продукції молочного скотарства. Внаслідок цього галузь стала збитковою, потужності чинних підприємств недовикористовуються, споживання молокопродуктів населенням західних областей України зменшилося у півтора раза, а в країні – у 1,9 раза, що негативно вплинуло на життєвий рівень людей.

Важлива роль у розв'язанні цієї проблеми належить молокопродуктовому підкомплексу (МППК). Для його розвитку необхідне обґрунтування теоретичних і практичних організаційно-економічних основ формування та ефективного функціонування підкомплексу в різних регіонах України, зокрема західних областях, де він займає провідне місце в АПК і має сприятливі умови (більше 30% території займають природні сінокоси й пасовища, добрі традиції селян у веденні молочного скотарства тощо). Маючи великий агропромисловий кадровий, технологічний потенціал, МППК розвивається екстенсивним шляхом, його розвиток ускладнюється дією багатьох обмежень, зокрема сировинних, фінансових, технічних та інших.

Теоретичні, методичні та практичні аспекти механізму розвитку господарських структур як МППК, так і АПК загалом розглянуті у працях В. Г. Андрійчука, П. С. Березівського, В. І. Бойка, П. І. Гайдуцького, Т. Г. Дудара, С. Л. Дусановського, В. В. Зіновчука, В. Н. Зимовця, М. В. Зубця, М. П. Коржинського, М. Я. Месель-Веселяка, Т. Л. Мостенської, В. М. Олійника, О. М. Оніщенка, М. М. Паламарчука, В. Г. Поплавського, П. Т. Саблука, В. П. Ситника, А. М. Стельмашука, О. М. Шпичака, І. Г. Яремчука та інших вчених. Ці наукові розробки дуже важливі, хоча ще недостатньо розв'язують проблеми формування, розвитку й ефективного функціонування МППК в умовах реформування економіки і становлення соціально орієнтованого ринку в Україні.

Практика господарювання у структурних підрозділах МППК потребує від науки комплексного аналізу процесу функціонування та наукового обґрунтування організаційно-економічних основ ефективного розвитку галузей, зокрема: незбиткового вирощування ремонтного молодняка і виробництва молока; наукової організації селекційно-племінної роботи та відтворення молочного стада на регіональному рівні; виробничої структури фермерських та інших господарств молочного типу; раціонального розміщення та основних напрямів розвитку молочної промисловості; вдосконалення механізму взаємовідносин між

суб'єктами інтеграції та державного регулювання і підтримки ефективного функціонування МППК.

Перелічені та ряд інших вузлових питань економіки МППК обумовили комплекс завдань, розв'язання яких є актуальним для стабілізації, розвитку та ефективного функціонування системи молокопромислової інтеграції не тільки регіонального, а й національного МППК. Отже, актуальність проблеми, відсутність глибоких комплексних досліджень з обґрунтування організаційно-економічних основ розвитку та ефективного функціонування структурних підрозділів МППК, чого потребує практика в умовах обмеженості ресурсів, обумовили вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконані дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт кафедри економіки, організації і планування в АПК Тернопільської академії народного господарства, Тернопільського інституту агропромислового виробництва (АПВ) УААН у рамках таких наукових тем і програм:

- комплексної держбюджетної теми кафедри на 1996–2000 рр. та 2001–2004 рр. «Шляхи підвищення ефективності АПВ в умовах ринкових відносин» (держреєстраційний номер – 0101U003409), де здобувач обґрунтовує розвиток МППК;
- наукової технічної програми Тернопільського інституту АПВ УААН «Економічне обґрунтування параметрів розвитку і економічного механізму функціонування основних продуктових підкомплексів АПВ» на 2001–2005 рр. (держреєстраційний номер – 0101U005365), де здобувач виконує підпрограму «Економічне обґрунтування і впровадження механізму розвитку та ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу Західного регіону України в ринкових умовах». У дослідженні автор особисто обґрунтував вузлові питання розвитку й ефективного функціонування структурних підрозділів МППК західних областей України в умовах пореформеної економіки АПК.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні організаційно-економічних основ становлення, розвитку та ефективного функціонування структурних підрозділів МППК України в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язати комплекс взаємозв'язаних завдань, головними з яких є:

- теоретичне обґрунтування механізму формування регіональних і національного МППК, розвитку їх функціонально-галузевої структури;
- обґрунтування методологічних засад дослідження ефективності господарювання на всіх рівнях агропромислового виробництва;
- розробка науково-методичних основ дослідження регіонального ринку молока й молокопродуктів;
- обґрунтування ефективного рівня вирощування ремонтного молодняка, відтворення стада корів та організаційно-економічних напрямків селекційно-

плеємної роботи у молочному скотарстві регіону;

- дослідження виробничо-економічних параметрів розвитку молочного скотарства у реформованих та особистих господарствах населення при різних розмірах та рівнях інтенсивності виробництва;
- розробка методики з оптимізації виробничо-економічних параметрів структури фермерських господарств молочного типу різних розмірів (на 10, 20, 30, 50 і 100 корів) та рівнів інтенсифікації виробництва для зони Лісостепу України;
- нормативний прогноз собівартості та незбиткового виробництва молока з метою регулювання ефективного використання необхідних ресурсів у системі МППК;
- розробка методики комплексної оцінки якості виробничого менеджменту керівників підприємств МППК в рамках адміністративних районів;
- обґрунтування принципів та показників раціонального розміщення і розвитку молокопродуктового виробництва на макроекономічному рівні;
- обґрунтування необхідності розвитку горизонтальної і вертикальної інтеграції суб'єктів виробництва і переробки молока в умовах ринку, створення нової моделі організації та управління в МППК;
- опрацювання напрямків удосконалення економічного механізму взаємовідносин між суб'єктами інтеграції в МППК;
- розробка пропозицій щодо поліпшення державного регулювання і підтримки ефективного функціонування партнерів МППК в умовах ринкових відносин;
- обґрунтування організаційно-економічних засад перспективного розвитку МППК України.

Об'єктом дослідження є економічні процеси в структурних підрозділах МППК та організаційно-економічні основи їх ефективного розвитку в сучасних умовах.

Предмет дослідження – сукупність організаційно-економічних проблем становлення, ефективного функціонування та перспективного розвитку структурних підрозділів МППК в умовах соціально орієнтованого ринку України.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження слугували системний підхід до вивчення економічних явищ, теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, закони України, укази Президента та інші нормативно-правові документи з питань розвитку господарського механізму АПК.

Поставлені завдання зумовили використання комплексу економічних методів дослідження: економіко-статистичного – для виявлення тенденцій і закономірностей розвитку МППК (розділ 2); монографічного – для детального вивчення явищ, процесів, передового досвіду (підрозділи 3.2, 3.4); розрахунково-конструктивного – для планування та прогнозування процесів розвитку (роз-

діл 3); експериментального – для визначення рівня споживання молокопродуктів у сім'ях з різним доходом (підрозділ 3.6) і комплексної оцінки рівня якості аграрного менеджменту керівників підприємств (підрозділ 4.2); системного та порівняльного аналізу сценаріїв – для оцінки ефективності регіонального МППК (підрозділ 2.4); лінійного програмування – для оптимізації параметрів фермерських господарств (підрозділ 3.4); регресійного аналізу – для прогнозування собівартості молока (підрозділ 4.2); балансового – при обґрунтуванні попиту і пропозиції молокопродуктів (підрозділ 3.6); програмно-цільового планування і нормативного – для опрацювання напрямків організаційно-економічного розвитку регіонального МППК (підрозділ 4.5); абстрактно-логічного – для формулювання теоретичних основ, принципів, висновків і пропозицій.

Центральне місце у дослідженні належить мезоекономічному аналізу, що ґрунтується на системному підході й дає змогу розглядати МППК як відкриту систему, тісно зв'язану з макро- і мікрорівнями та сприяє виявленню структурних змін у ньому.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у системному обґрунтуванні теоретико-методологічних і організаційно-економічних основ формування, розвитку та ефективного функціонування одного з важливих підрозділів національної економіки – молокопродуктового підкомплексу в умовах ринку. Дослідження дозволяє отримати ряд нових наукових результатів, рівень новизни та зміст яких виявляють такі основні розробки.

Поглиблено теоретичні засади комплексоутворення і формування регіональних та національного МППК у системі АПК, зокрема:

– обґрунтовано особливості розвитку їх функціонально-галузевої структури з урахуванням вітчизняної специфіки і вимог НТП. Суть цих розробок полягає у обґрунтуванні посилення територіальних і організаційно-виробничих взаємозв'язків галузей партнерів молочної інтеграції для створення на базі відокремлених виробництв єдиного інтегрованого агропромислового способу виробництва молокопродуктів на інноваційній основі за схемою «виробництво – переробка – споживання»;

– сформульовано принципи раціонального розміщення (наближення переробних підприємств до джерел ресурсів, районів споживання, пропорційного розвитку регіонів країни, зіставлення розміщення сировини, виробничих потужностей і виробництва окремих видів продукції з розміщенням населення), які дозволяють визначити напрямки ефективного розвитку молочної виробництва, забезпечити територіальну організацію, орієнтовану на оптимальне використання наявних ресурсів, збільшення обсягів закупівлі молочної сировини кращої якості, виготовлення конкурентоспроможних молокопродуктів. Досі ці проблеми не були комплексно і всебічно обґрунтовані.

Набули подальшого розвитку:

- методологія комплексного аналізу ефективності функціонування складових МППК та прогнозування ринку молокопродуктів, яка включає систему методів і принципів дослідження, показників і критеріїв ефективності, врахування чинників попиту та пропозиції, котрі формують ціну конкретного продукту в просторі й часі. Суть авторського підходу полягає у системному аналізі діяльності складових підкомплексу, виявленні внутрішніх та зовнішніх резервів підвищення ефективності на всіх рівнях функціонування МППК, обґрунтуванні раціонального обсягу молочного виробництва для забезпечення рекомендованих норм споживання молокопродуктів населенням країни і визначенні експортних ресурсів;
- система обґрунтування виробничо-економічних параметрів ефективного вирощування ремонтного молодняка, відтворення стада корів і виробництва молока у реформованих та особистих господарствах населення, використання яких у практиці дасть змогу створити високопродуктивне молочне стадо, забезпечити виробничі потужності переробних підприємств сировиною, підвищити зайнятість населення і збільшити його доходи. Авторський доробок полягає у врахуванні в методиці специфіки організаційно-виробничих умов регіонів;
- економічний механізм взаємовідносин між структурними підрозділами МППК. Визначено такі напрямки його вдосконалення: поєднання економічних інтересів товаровиробників і переробних підприємств на контрактній інтеграційній основі розвитку складових підкомплексу, об'єднання зусиль суб'єктів інтеграції для впровадження у виробництво новітніх технологій, економічних методів менеджменту і маркетингу в умовах ринку, удосконалення практики взаєморозрахунків шляхом обґрунтування закупівельних цін на основі нормативної собівартості 1 ц молока. Використання їх на практиці дасть змогу обґрунтувати закупівельні ціни на молочну сировину згідно з вимогами нового стандарту, запровадити у виробництво новітні технології, поліпшити якість сировини і конкурентоспроможність молокопродуктів;
- система державного регулювання і підтримки ефективного функціонування суб'єктів МППК. Обґрунтовано пропозиції щодо створення на макроекономічному рівні умов ефективної діяльності партнерів молокопродуктової інтеграції на принципах еквівалентного міжгалузевого обміну. Використання авторських розробок на практиці дасть змогу збільшити обсяги інтегрованого виробництва конкурентоспроможних молокопродуктів, підвищити ефективність функціонування всіх структурних підрозділів системи і на цій основі поліпшити задоволення потреб вітчизняних споживачів молокопродуктами та збільшити їх експорт. Запропоновано індикатори і нормативи розвитку молочного скотарства на макроекономічному рівні, запровадження яких у практику дасть змогу спрямовувати зусилля товаровиробників на раціональне використання наявних виробничих ресурсів та ресурсозберігальних технологій, інноваційних методів орга-

нізації виробництва і менеджменту.

Вперше запропоновано:

- нову модель організації та управління МППК – асоціація «Молоко», що забезпечує тісніший взаємозв'язок і координацію всіх структурних підрозділів вертикалі «молочна сировина – молокопродукти» з метою прискореного розвитку підкомплексу, ефективнішого використання досягнень НТП, виготовлення конкурентоспроможної кінцевої продукції та збільшення експортних ресурсів, що відповідають вимогам СОТ;
- організаційно-економічні напрямки селекційно-племінної роботи у молочному скотарстві господарств усіх форм власності на рівні адміністративних районів. На відміну від попередніх досліджень, вони дозволяють запровадити у практику ротацію (через 2–2,5 року) ліній плідників-поліпшувачів, і на цій основі прискорити створення в країні високопродуктивних молочних стад з отриманням максимального економічного ефекту;
- методичні підходи щодо оптимізації виробничо-економічних параметрів структури фермерських господарств різних розмірів (на 10, 20, 30, 50 і 100 корів) та рівнів інтенсивності (низький, середній, високий) виробництва. На основі цих підходів розв'язано економіко-математичну задачу для умов зони Лісостепу України, впровадження якої у практику прийняття управлінських рішень дасть змогу раціонально використовувати виробничі ресурси, прискорити збалансований розвиток фермерських господарств молочного типу на науковій основі;
- методику комплексної оцінки якості виробничого менеджменту керівників аграрних підприємств адміністративних районів, суть якої полягає у використанні критеріїв, що дозволяють діагностувати фаховий рівень керівників і спеціалістів, здійснювати відповідні коригування у напрямку використання економічних методів управління виробництвом, організації ефективного функціонування складових АПК в умовах ринку;
- комп'ютеризовану підсистему аналізу та прогнозування ефективності аграрного виробництва, що інтегрується у комп'ютеризовану інформаційну систему АПК району. Її суть полягає в оперативному визначенні впливу факторів на виробництво, посиленні контролю за раціональним використанням виробничих ресурсів, виявленні резервів підвищення економічної ефективності галузей МППК.

Практичне значення отриманих результатів. Результати виконаних досліджень є основою підвищення ефективності функціонування всіх партнерів агропромислової інтеграції, можуть бути використані в обґрунтуванні організаційно-економічних засад становлення і подальшого розвитку складових регіональних та національного МППК, проектуванні будівництва й реконструкції молочних ферм, розробленні комплексних програм розвитку та регулювання діяльності господарських структур МППК України. Основні положення і пропозиції автора використано у методичних і практичних розробках, впроваджено у виробництво.

Рекомендації автора щодо становлення, розвитку та ефективного функціонування складових МППК використали Міністерство аграрної політики України (довідка № 11-01/148 від 20 травня 2003 р.), головне управління сільського господарства і продовольства Тернопільської області (довідка № 10-01/1-4 від 29 грудня 2002 р.), Тернопільська обласна організація Асоціації фермерів України (довідка № 6«а» від 18 липня 2002 р.), управління сільського господарства і продовольства Тернопільського району (довідка № 163 від 19 вересня 2002 р.), управління сільського господарства і продовольства Кам'янець-Подільського району Хмельницької області (довідка №223/01-15 від 11 грудня 2002 р.),.

Результати дослідження здобувача використовують у навчальному процесі Тернопільської академії народного господарства (довідка № 126-27/1109 від 14 листопада 2002 р.), Подільської державної аграрно-технічної академії м. Кам'янець-Подільського (довідка № 75-01-80 від 10 лютого 2003 р.), Львівського державного аграрного університету (довідка № 89-02-91 від 22 квітня 2003 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною виконаною працею, в якій викладено авторський підхід щодо методології дослідження організаційно-економічних основ формування, розвитку й ефективного функціонування господарських структур МППК. Усі відображені в дисертації висновки та положення наукової новизни, які винесені на захист, автор отримав особисто, а з наукових праць, які здобувач опублікував у співавторстві, використані лише ті ідеї і положення, що є результатом особистих напрацювань.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні та практичні розробки, отримані у процесі дослідження і відображені в дисертації, апробовані на науково-практичних конференціях: «Пути интенсификации производства молока и говядины на Украине» (республіканська науково-технічна конференція, г. Харків, п/о Кулиничі, 28–29 мая 1985 г.); «Концепція економічного розвитку Тернопільської області та розвиток відносин між державними органами управління і підприємствами» (Міжнародна науково-практична конференція, м. Тернопіль, 27 січня 2000 р.); «Економічні та гуманітарні проблеми розвитку суспільства в третьому тисячолітті» (III міжнародна науково-практична конференція, м. Рівне, 27–28 квітня 2000 р.); «Реформування земельних відносин як процес відродження українського села» (міжрегіональна науково-практична конференція, м. Бучач Тернопільської області, 29–30 червня 2000 р.); «Обґрунтування механізму ресурсозбереження у молокопродуктовому підкомплексі» (міжрегіональна науково-практична конференція, ІПБ ТАНГ м. Тернопіль, 4–5 травня 2001 р.); «Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання» (міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 17–18 травня 2001 р.); «Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК» (міжнародна науково-практична конференція,

м. Харків, 25–26 вересня 2001 р.); «Стратегії розвитку економічного потенціалу регіонів: інвестиційні пріоритети та інфраструктура» (XIII міжнародна науково-практична конференція, м. Чернівці, 9–10 квітня 2002 р.); «Оптимізація виробничої структури фермерських господарств молочного типу для західних областей України» (міжрегіональна науково-практична конференція, ІПБ ТАНГ, м. Тернопіль, 26 квітня 2002 р.); «Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі» (IV міжнародна науково-практична конференція, м. Рівне, 16–18 травня 2002 р.); «Проблеми підвищення економічної ефективності функціонування регіонального молокопродуктового підкомплексу» (наукова конференція професорсько-викладацького складу ІПБ ТАНГ, м. Тернопіль, 16 квітня 2003 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображені в 37 працях, з яких 1 – одноосібна монографія, 3 – колективні монографії, 2 – колективні навчальні посібники, 21 – наукова стаття (з них 18 – одноосібних) у фахових виданнях та 11 – тези міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, виконана на 463 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 93 таблиці, 26 рисунків; 22 сторінки – список використаних джерел, що містить 274 позиції; 4 додатки розміщені на 58 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У розділі 1 – «**Теоретично-методологічні основи формування та ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу в умовах ринку**» – подано теоретичні аспекти формування МППК, його суть, структуру й особливості розвитку в умовах ринку, методологію та методику дослідження.

Молокопродуктовий підкомплекс – це складова АПК, багатогалузева система, в якій постійно відбувається і вдосконалюється процес поєднання відокремлених виробництв у єдиний інтегрований спосіб виготовлення молокопродуктів за схемою «виробництво → переробка → споживання».

Роль і значення МППК полягають у виконанні важливої соціально-економічної функції, а саме: забезпечення суспільства незамінними продуктами харчування; безперервного поповнення обіговими коштами сільськогосподарських товаровиробників, підприємств молочної промисловості, регіональних і національного бюджетів, сприяння розвитку харчової, медичної, деяких інших галузей промисловості; збільшення зайнятості населення та поліпшення його добробуту.

У дисертації підкреслено, що процес формування продуктивних підкомплексів, зокрема МППК, здійснюється під впливом таких закономірностей комплексоутворення: перетворення виробництва та переробки аграрної продукції в

єдину цілісність на всіх рівнях (район, область, регіон, країна); територіальна концентрація виробництва деяких видів сільськогосподарської продукції і її переробка в районах з найсприятливішими природними умовами; зосередження виробництва певних видів аграрної продукції і переробки в місцях територіальної концентрації населення. Прояв і сила дії кожної з цих закономірностей визначені конкретними умовами території. У межах усієї країни, окремих її регіонів та областей усі названі закономірності діють комплексно.

Розглядаючи механізм дії та основні результати кожної з названих закономірностей, можна констатувати, що трансформування виробництва й переробки аграрної сировини в єдину інтегровану систему в масштабі району, області, регіону, всієї країни – процес складний і тривалий. Він визначається формою власності, дією законів територіально-пропорційного розвитку та науково обґрунтованою системою територіального розподілу праці. Тенденція до створення цілісності елементів агропромислової інтеграції зростає настільки, що в межах адміністративно-територіальних одиниць утворюються агропромислові територіальні єдності – інтегровані територіальні АПК, з яких формується національний АПК.

Основа формування МППК – агропромислова інтеграція. МППК розвивається під впливом комплексу чинників: природних умов, рівня економічного розвитку території, НТП, народногосподарських потреб у молокопродуктах, забезпеченості трудовими ресурсами та їх навичок, платоспроможного попиту споживачів, транспортних умов та ін.

Найважливішу роль у формуванні й розвитку МППК відіграє територіальна інтеграція, яка об'єднує горизонтальну і вертикальну. Ці види молокопродуктової інтеграції на основі взаємозв'язків різних підприємницьких структур мають на меті створити єдиний агропромисловий цикл виробництва високоякісних і конкурентоспроможних молокопродуктів. Результати виробництва молока та його переробки залежать від впливу системи організаційно-економічних чинників, зокрема активного впровадження інноваційних методів господарювання – складових НТП. Саме останній сприяє створенню нових засобів виробництва, розвитку транспорту, впровадженню новітніх технологій виробництва і переробки молока, застосуванню прогресивних методів зберігання сировини та готового продукту, визначає організацію менеджменту й маркетингу.

Молочну сировину виробляють і переробляють у рамках агропромислового циклу, елементами якого є вирощування ремонтного молодняка великої рогатої худоби; відтворення стада корів; виробництво і використання кормів; виробництво молока, його закупівля й переробка, фасування, зберігання та реалізація молокопродуктів. На основі цього агропромислового циклу і в масштабі всієї країни формуються регіональні та національний молокопродуктові підкомплекси, які є невід'ємною складовою АПК. У процесі формування регіональних і національного МППК галузі-партнери, як правило, мають інтегруватися за територіально-

виробничим принципом взаємодії, взаємозв'язку, взаємозалежності у розвитку та функціонуванні. Така об'єктивна вимога інтеграційного процесу є необхідною передумовою для формування на базі відокремлених аграрних і промислових виробництв єдиного інтегрованого агропромислового способу виготовлення продуктів харчування у рамках продуктового підкомплексу за схемою «виробництво → переробка → споживання». Для розв'язання продовольчої проблеми та нарощування експортного потенціалу конкурентоспроможного продовольства на практиці треба ширше запроваджувати інноваційні методи агропромислового виробництва, зокрема у молокопродуктовому підкомплексі.

Автор на базі окремих елементів молокопромислового циклу методологічно обґрунтував комплексну систему організаційно-економічних основ становлення, розвитку та ефективного функціонування складових МППК в умовах соціально орієнтованого ринку. Ця система включає внутрішні й зовнішні основи розвитку структурних підрозділів МППК; запровадження у практику інноваційної моделі господарювання; створення і використання ефективного організаційно-економічного механізму розвитку складових підкомплексу. Суть згаданих розробок полягає у поглибленні територіальних, організаційно-виробничих та економічних взаємозв'язків галузей-партнерів і видів діяльності, тісно пов'язаних із вирощуванням і відтворенням стада корів, виробництвом молока, його зберіганням, закупівлею, переробкою та реалізацією молокопродуктів, а також з виготовленням необхідних засобів для організації виробництва молочної сировини і кінцевої продукції на інноваційній основі.

Серед організаційно-економічних основ розвитку агропромислового виробництва значна роль належить державі, яка має створити господарський механізм, здатний об'єднати ефективну взаємодію всіх елементів економічної системи – продуктивних сил, техніко-економічних та виробничих відносин. Тут основна функція держави полягає у створенні сприятливого економічного та правового середовища для всіх суб'єктів ринку, щоб забезпечити як ефективну діяльність товаровиробників, так і платоспроможний попит і захист споживачів. При цьому державне регулювання економіки АПК необхідно здійснювати на основі обґрунтування комплексних програм розвитку продуктових підкомплексів та індикативного планування соціально-економічного розвитку країни.

У дисертації обґрунтовано особливості подальшого розвитку функціонально-галузевої структури регіональних і національного МППК. Розвиток структури національного МППК треба спрямовувати на прискорене інвестування першої сфери – фондозабезпечувальних галузей, що дасть змогу створити потужну матеріально-технічну базу агропромислового виробництва на інноваційній основі, забезпечити всіх товаровиробників вітчизняними ресурсозберігальними технологіями і засобами виробництва світового рівня й на цій основі налагодити виробництво конкурен-

тоспроможних молокопродуктів для внутрішнього та світового ринків.

Враховуючи високу собівартість і трудомісткість, низьку конкурентоспроможність молокопродуктів більшості молокозаводів країни, доцільно розвивати третю сферу – молочну промисловість у напрямку впровадження ресурсозберігальних і безвідходних технологій виробництва високоякісної кінцевої продукції в широкому асортименті.

Удосконалення функціонально-галузевої структури регіонального молокопродуктового підкомплексу необхідно спрямовувати на комплексний розвиток усіх підрозділів, зміцнення їх виробничо-територіальної єдності, розвитку горизонтальної та вертикальної інтеграції, створення фінансово-управлінської структури, яка має розв'язувати комплекс проблем з виробництва, реалізації, розподілу ринкових потоків молокопродуктів та виробити стратегію перспективного розвитку підкомплексу.

У першому розділі дисертації висвітлено методологію аналізу структурних підрозділів, регіонального і національного МППК загалом, методологічні аспекти й особливості формування та прогнозування молокопродуктового ринку, вплив чинників на попит і пропозицію молокопродуктів, еволюцію розвитку складових підкомплексу, його значення для економіки країни.

У розділі 2 – **«Комплексний аналіз розвитку молокопродуктового підкомплексу західних областей України»** – досліджено розвиток МППК залежно від комплексу чинників, зокрема рівня інтенсивності вирощування ремонтного молодняка та оновлення стада корів.

Встановлено, що незбиткового рівня вирощування ремонтного молодняка в аграрних підприємствах досягають за таких параметрів: витрати кормів на середньорічну голову – 25–30 ц корм. од.; середньодобовий приріст маси телиць – не менше 500 г; вартість 1 ц корм. од. раціону – до 10 грн.; собівартість 1 ц маси тварин – не більше 200 грн.

Виявлено негативну тенденцію – значне зменшення поголів'я корів, виробництва і реалізації молока. При цьому невпинно зростали собівартість і трудомісткість виробництва молока в усіх областях України, що зумовило збитковість галузі у багатьох господарствах упродовж 1996–2002 рр.

Детальне дослідження організаційно-економічних основ молочного скотарства реформованих сільськогосподарських підприємств Тернопільської області за 2002 рр. виявило, що на ефективність галузі найбільше впливають: собівартість реалізованої продукції, продуктивність корів, вартість кормів раціону годівлі тварин та інші чинники (табл. 1).

Автор встановив, що витрати кормів на корову в межах 53–56 ц корм. од. забезпечують найвищу продуктивність молочного стада, а вартість 1 ц корм. од. раціону на рівні до 17 грн. – найнижчу собівартість молока. Зростання продуктивності молочного стада до 3500–5000 кг – основний стратегічний напрям зни-

Ефективність виробництва молока залежно від основних чинників діяльності господарств Тернопільської області за 2002 р.

Показники	Групи господарств за рівнем рентабельності виробництва молока, %				
	I –20,1 і нижче	II –20,0 –0,1	III 0,1– 20,0	IV 20,1 і більше	
				всього	в т. ч. «Україна»
Кількість господарств, од.	49	18	13	5	1
Рентабельність (–збитковість) галузі, %	–44,7	–10,6	10,5	43,8	69,6
Собівартість 1 ц реалізованого молока, грн.	90,2	66,1	48,6	45,9	45,1
Реалізаційна ціна 1 ц молока, грн.	49,9	59,1	53,7	66,0	76,5
Надій від корови, кг	1443	2226	3448	4918	5595
Вихід корм. од. з 1 га ріллі, ц	27,8	33,7	50,2	66,3	74,3
Вартість 1 ц корм. од. раціону, грн.	28,7	25,9	18,6	16,2	16,7
Затрати праці на 1 ц молока, люд.-год.	20,7	15,4	10,8	6,1	4,3
Прибуток (–збиток) у розрахунку на корову, грн.	–582	–156	210,3	989	1758

ження собівартості молока та підвищення ефективності галузі. Збільшення на дою корів понад досягнутий рівень на кожних 100 кг сприяє зменшенню собівартості 1 ц молока на 1,01 грн.

Встановлено, що зменшення обсягів реалізації і постачання молока підприємствам молочної промисловості призвело до різкого спаду виробництва молокопродуктів та їх споживання населенням України.

У дисертації висвітлено чітку тенденцію до зростання енерго- і матеріаломісткості та собівартості виробництва всіх видів кінцевої продукції. У результаті молокопродукти на ринку залишаються неконкурентоспроможними, втрачають покупців, а розвиток галузі гальмується.

Аналіз ефективності функціонування регіонального МППК показав, що найнижчий рівень використання ресурсного потенціалу мають його основні сфери: молочне скотарство і переробна промисловість. Усе це зумовлює необхідність структурної перебудови МППК у напрямку активізації агропромислової інтеграції, пропорційного розвитку молочного скотарства і переробної промисловості, впровадження інноваційних методів в організацію виробництва та переробки молока, менеджменту і маркетингу.

У розділі 3 – «Обґрунтування виробничих параметрів розвитку молокопродуктового підкомплексу» – висвітлено організаційно-економічні основи

розвитку та ефективного функціонування МППК.

Встановлено, що вирощування ремонтного молодняка необхідно спрямовувати на формування корів-первісток віком 27–28 місяців з масою: для червоної польської породи – 390–450 кг; чорно-рябої і симентальської – 420–470 кг. Цього досягають при заплідненні телиць віком 16–18 місяців із середньодобовим приростом живої маси за весь період вирощування молодняка 550–600 г. Такий рівень вирощування корів порівняно з фактичним у багатьох господарствах дає змогу значно поліпшити процес формування молочного стада, зменшити термін непродуктивного використання корів у 2 рази, раціональніше використовувати виробничі ресурси і на цій основі підвищити економічну ефективність молочного скотарства.

У дисертації рекомендовано організаційно-економічні напрямки селекційно-плеємної роботи у молочному скотарстві на регіональному рівні, суть яких полягає у створенні для західних областей України селекційного центру та регіональної потужної станції штучного запліднення тварин, ротації ліній (через 2–2,5 року) плідників-поліпшувачів рекомендованих порід у районах та областях, організації власної плеємної бази, скороченні форм виробничого і плеємного обліку на молочно-товарних фермах, що дасть змогу створити високопродуктивні стада, прискорити економічний ефект у галузі при мінімальних затратах ресурсів і часу. Річний ефект від впровадження рекомендованої організації селекційно-плеємної роботи у молочному скотарстві західних областей України становить майже 8 млн. грн.

Автор обґрунтував організаційно-технологічні напрямки підвищення ефективності виробництва молока. Зокрема, для отримання від корови за рік 4000–6000 кг молока систему кормовиробництва треба будувати так, щоб на корову щорічно згодовувати кормів загальною поживністю 42–54 ц корм. од., у тому числі концентрованих кормів – 28–35%.

Система кормовиробництва у господарствах Західного регіону має розвиватися шляхом всебічного підвищення врожайності всіх культур за рахунок інтенсифікації землеробства, що дасть змогу збільшити вихід кормопротейнових одиниць з 1 га кормової площі у 2–2,5 рази, довівши його до 50–80 ц; удосконалення структури посівних площ у напрямку розширення посівів найбільш урожайних і високобілкових культур (люцерна, конюшина, ескарцет, козлятник та ін.), урожайність яких в умовах західних областей досягає 400–600 ц/га, що в 2–3 рази вище, ніж однорічних трав; інтенсивного використання природних сінокосів і пасовищ; створення залужених культурних пасовищ.

Важливою організаційною основою ресурсозбереження у молочній галузі є модернізація на більшості ферм країни головного процесу – доїння корів, шляхом заміни застарілих агрегатів на комплекс нових вітчизняних установок, що відповідають вимогам світового рівня і забезпечують зменшення виробничих витрат.

Дослідження виявили, що порівняно високої ефективності молочного

скотарства у 2002 р. досягли реформовані господарства Тернопільської області з чисельністю стада 200–600 корів, площею сільгоспугідь – 1,4–3,2 тис. га і ріллі – 1,3–3,0 тис. га. На основі аналізу ефективності виробництва залежно від розмірів господарств, а також типових кращих підприємств («Січ» – дрібне Гусятинського, «Іванівське» – середнє Тербовлянського, «Україна» – велике Підволочиського районів) за 2002 р., обґрунтовано прогностні виробничо-економічні параметри в середньому для підприємств різних розмірів (дрібні, середні, великі) Західного регіону України (табл. 2).

Таблиця 2

Рекомендовані прогностні виробничо-економічні параметри у середньому для реформованих підприємств різних розмірів західних областей України

Показники	Розміри господарств за площею сільгоспугідь, га					
	дрібні – до 1000		середні – 1001–2000		великі – 2001 і більше	
	фактично за 2002 р. «Січ»	прогноз на 2010 р.	фактично за 2002 р. «Іванівське»	прогноз на 2010 р.	фактично за 2002 р. «Україна»	прогноз на 2010 р.
Площа сільгоспугідь, га	796	901	2186	1545	2823	2995
у т. ч. ріллі, га	786	819	1923	1426	2561	2759
Поголів'я корів, гол.: всього	100	200	420	400	483	600
на 100 га сільгоспугідь	12,6	22,2	19,2	25,9	17,1	20,0
Середній надій на корову, кг	4856	4000	3789	4000	5595	4000
Виробництво на 100 га відповідних угідь, ц:						
молока	608	888	728	1036	957	801
зерна	1948	1575	1134	1579	2311	1632
цукрових буряків	3682	5427	8571	5426	7766	5625
Вихід кормових одиниць з 1 га сільгоспугідь, ц	58,7	65,5	58,3	65,5	72,6	65,5
На 100 га сільгоспугідь, тис. грн.:						
товарної продукції	219,7	155,3	298,3	174,9	244,5	156,9
прибутку	15,7	31,1	87,9	35,2	65,3	34,6
Рентабельність господарювання, %	7,7	24,7	41,8	25,8	36,4	28,2

У господарствах молочного напрямку в розрахунку на 100 га сільгоспугідь треба, як показали обчислення, щорічно утримувати не менше 20 корів, виробляти 800 ц молока. Процес поглиблення спеціалізації в господарствах різних розмірів необхідно супроводжувати технічним переобладнанням і укрупненням ферм, впровадженням прогресивних ресурсозберігальних технологій, інтенсифікацією всіх галузей, підвищенням професійного рівня керівництва, використанням еко-

номічних методів управління ефективністю у ринкових умовах.

У дисертації проведено оптимізацію виробничої структури фермерських господарств (ФГ) молочного типу з повним обігом стада на 10, 20, 30, 50 і 100 корів та різною інтенсивністю (низька, середня, висока) виробництва. Для ферм кожного розміру розроблено три варіанти задач: перший на основі наявності необхідних ресурсів і можливостей враховує мінімально допусковий рівень інтенсивності виробництва, надій на корову за рік 3500 кг; другий – враховує середній рівень інтенсивності виробництва, якого зможе досягти ФГ у найближчих 3–5 років, надій на корову 4750 кг; третій – враховує високий рівень інтенсивності аграрного виробництва, надій на корову – 6000 кг за рік.

Розв'язання економіко-математичної моделі першого варіанту виявило, що ФГ різних розмірів, реалізувавши продукцію за гуртовими цінами 2001 р., матимуть наступні господарсько-економічні показники (табл. 3).

Таблиця 3

Економічні показники фермерських господарств за умов першого варіанту (нижчесередній рівень інтенсивності) господарювання

Показники	Розмір ферми, корів				
	10	20	30	50	100
Земельна площа, га	40	80	120	200	400
у т. ч. залужене пасовище, га	4	8	12	20	40
Виробництво молока, ц	350	700	1060	1750	3500
Реалізація молока, ц	322	644	966	1610	3220
Виторг від скотарства, тис. грн.	28,0	56,2	83,7	139,8	279,5
Маса прибутку в галузі, тис. грн.	8,2	17,0	25,5	43,0	91,4
Виторг, усього, тис. грн.	61,8	123,7	185,5	313,9	624,2
Маса прибутку, тис. грн.	12,1	26,3	40,9	77,8	157,0
Рентабельність господарювання, %	24,3	27,0	28,3	33,0	33,6
Термін окупності ферми, років	11,3	6,5	7,5	4,9	2,6

Найвищу ефективність господарювання може забезпечити третій варіант – високий рівень інтенсивності аграрного виробництва, що дасть змогу ФГ з чисельністю від 10 до 100 корів отримати прибутку від 11,8 тис. грн. до 272,9 тис. грн., рентабельність ведення галузей – від 20,9% до 51,5%.

Фермерські господарства мають розвиватися на основі поглиблення спеціалізації і кооперації виробництва продукції певних видів, створення кооперативів, асоціацій та інших агроформувань. Вони можуть утримувати у 2010 р. майже 31,8 тис. корів та виробляти 124,4 тис. т молока.

В особистих господарствах населення (ОГН) західних областей України впродовж 1990–2002 рр. чисельність корів збільшено від 879,7 до 1209,5 тис. голів, а виробництво молока – від 2089 до 3543,9 тис. т. Частка цих господарств у загальному обсязі виробництва молока збільшилася від 42,4% (1990 р.) до

91,1% (2002 р.), а у Львівській, Івано-Франківській і Закарпатській областях – до 95–97%. Ці дані засвідчують, що ОГН західних областей України в сучасних умовах та у найближчих 10–15 років будуть основними виробниками молока.

Подальший розвиток молочного скотарства в ОГН має важливе соціально-економічне значення для умов регіону, де порівняно висока щільність населення і найвищий рівень безробіття селян. На основі аналізу обстежених ОГН у дисертації обґрунтовано виробничо-економічні параметри подальшого розвитку молочного скотарства при різних розмірах і рівнях інтенсивності виробництва (табл. 4).

Таблиця 4

**Виробничо-економічні параметри розвитку молочного скотарства
в особистих господарствах населення Західного регіону України
при різних рівнях інтенсивності виробництва**

Показники	Розмір ферми, корів				
	2	4	6	8	10
Середній рівень інтенсивності, надій на корову 4000 кг					
Земельна площа, га	2–3	4–5	6–7	8–9	10–12
у т. ч. залужене пасовище, га	0,8	1,6	2,4	3,2	4,0
Вихід корм. од. з 1 га сільгоспугідь, ц	55–60	55–60	55–60	55–60	55–60
Вироблено молока, ц	80	160	240	320	400
Реалізовано молока, ц	65	135	210	290	370
Виручка від скотарства, тис. грн.	5,1	10,5	18,6	26,2	33,7
Маса прибутку, тис. грн.	1,8	3,8	8,0	12,2	16,0
Рентабельність галузі, %	54,5	56,7	75,5	87,1	90,4

Дослідження виявили, що ОГН західних областей України мають змогу в 2010 р. утримувати 1213 тис. корів та виробляти 4001,1 тис. т молока. Їх частка у загальній чисельності корів і обсязі виробництва молока становитиме відповідно 72,9 і 71,6%.

Для заохочення власників особистих господарств у подальшому розвитку молочного скотарства, особливо збільшенні чисельності корів до 6–10 голів, пропонуємо практикувати такі організаційно-економічні заходи:

1. Урядовим структурам держави доцільно підтримувати виробництво стратегічно важливої продукції, зокрема молока, яловичини, особливо на початкових етапах становлення і розвитку ОГН. Для цього на місцях спеціалісти заготівельних кооперативів або реформованих підприємств мають організувати укладання контракту на реалізацію молока з селянами, особливо з тими сім'ями, які утримують не менше як 3 корови і щоденно можуть продати 10–20 кг, а за рік не менше як 30–60 ц молока згідно з вимогами ДСТУ-3662-97.

2. Для нарощування обсягів заготівель молока, м'яса та іншої продукції у приватному секторі, в кожному районі, області на основі Програми розвитку

сільськогосподарської кооперації необхідно створювати розгалужену виробничу і ринкову інфраструктуру (кредитні спілки, страхові товариства, обслуговуючі молочарські кооперативи, функції яких полягають у закупівлі молока в населення, ветеринарному обслуговуванні та осіменінні худоби, постачанні матеріально-технічних ресурсів тощо).

3. Аграрний сектор має розвиватися шляхом кооперації та інтеграції ОГН, ФГ і реформованих громадських підприємств, що сприятиме повнішому використанню виробничого потенціалу, збільшенню обсягу виробництва і реалізації високоякісної продукції, а головне, підвищенню рівня зайнятості та доходності сімей населення.

4. Для подальшого розвитку молочногоскотарства та інших трудомістких галузей на місцях, у районах, на державному рівні треба виробити і прийняти відповідні нормативно-правові та законодавчі акти, спрямовані на закріплення позитивних тенденцій розвитку аграрного виробництва у приватному секторі, посилення інтеграційних зв'язків з громадськими господарствами та переробними підприємствами.

Важливою економічною складовою ефективного функціонування молочної промисловості є рівень забезпечення її сировиною. У західних областях України, де понад 92% молока виробляє приватний сектор, пропонуємо організувати спеціалізовану заготівлю молока за схемою «товаровиробники → сільські приймальні пункти молока → кущові спеціалізовані пункти або спеціалізовані заготівельні кооперативи → районний (обласний) молокозавод», що сприятиме підвищенню товарності молока, особливо у віддалених господарствах селян, скороченню термінів доставки і обробки сировини.

Автор обґрунтував необхідність подальшого розвитку інтеграції агропромислового виробництва, створення інтегрованих формувань ринкового типу, обумовлених потребою України вступити до СОТ і підвищити конкурентоспроможність вітчизняних продуктів харчування, формування виробничого менеджменту, що забезпечив би у конкретному регіоні такі форми інтеграції, які сприяли б: ефективнішому використанню виробничих ресурсів; впровадженню ресурсозберігальних і безвідходних технологій виробництва молокопродуктів. Виконати це можна в умовах інтегрованого формування – асоціації, створення якої в районі доцільне на основі принципів кооперації шляхом об'єднання ресурсів виробників молочної сировини, підприємств переробної промисловості, торгівлі та інших структур (рис. 1).

З метою раціонального використання виробничих ресурсів проведено прогноз ринку та обґрунтування параметрів розвитку МППК західних областей України. Середній рівень споживання молокопродуктів на душу населення у 2002 р. становив 280 кг, або 70,9% від рекомендованої норми. Детальне дослід-

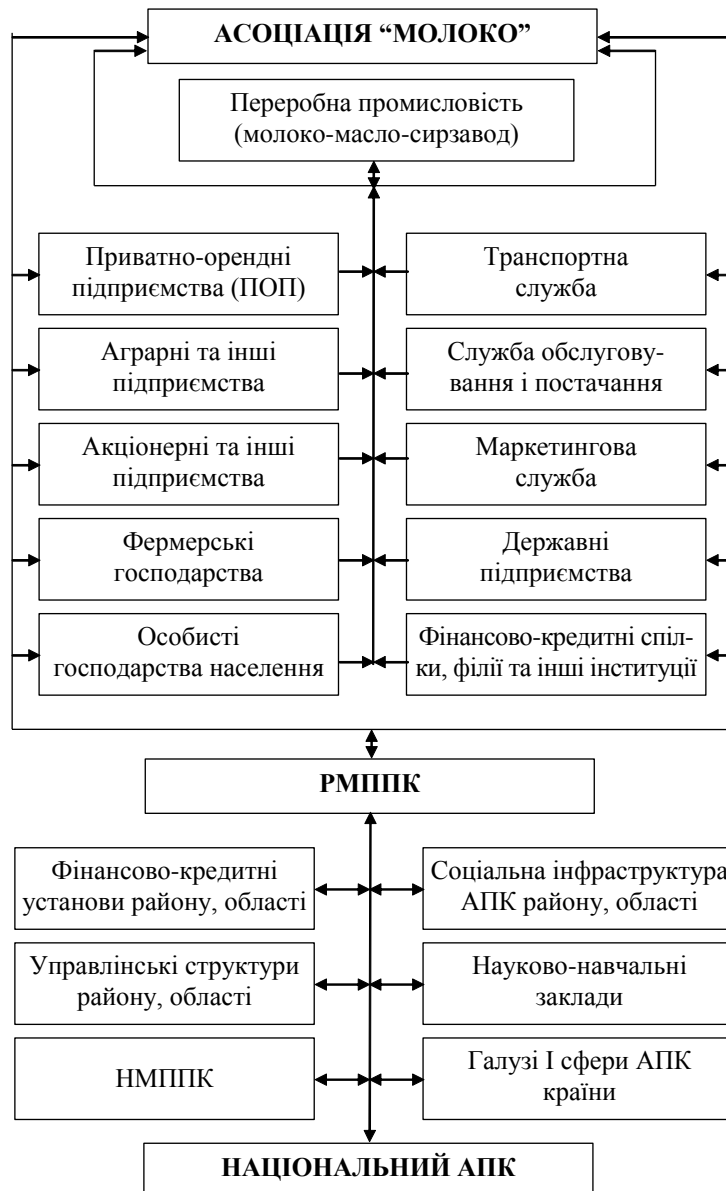

Рис. 1. Організаційна структура асоціації «Молоко» та її зв'язки в системі інституційного управління АПК

ження споживання молокопродуктів у 200 сім'ях м. Тернополя в 2001 р. методом анкетування виявило, що зростання середньодушового доходу на кожних 100 грн. приводить до збільшення споживання молокопродуктів на 6,82 грн. Для досягнення рекомендованої норми споживання молочних продуктів (390–395 кг) мінімальний сукупний дохід члена сім'ї на рік має становити не менше 2910 грн. (V група сімей), що у 2,7 раза більше, ніж у найбідніших групах сімей.

Значний резерв у формуванні платоспроможного попиту на молокопродукти закладений у зниженні роздрібних цін. Середні роздрібні ціни на молоко у торговельній мережі західних областей та в Україні загалом перевищують закупівельні гуртові ціни у 2 рази і більше. Такий ціновий механізм забезпечив виробникам молока регіону в 1995–2001 рр. збитковість (–24,1%), а молочній

промисловості та торговельній мережі – прибутки.

У розділі 4 – **«Удосконалення економічного механізму функціонування молокопродуктового підкомплексу в умовах ринку»** – обґрунтовано механізм ресурсозбереження, взаємовідносин між партнерами інтеграції, державного регулювання і підтримки ефективного функціонування господарських структур підкомплексу та організаційно-економічні напрямки розвитку МППК у західних областях України.

Для ефективнішого використання виробничих ресурсів здобувач здійснив регресійний аналіз і прогноз собівартості продукції молочного скотарства на матеріалах підприємств Тернопільського району. На собівартість молока найбільше впливають відповідно такі чинники: рівень продуктивності корів, рівень якості виробничого менеджменту керівників господарств, рівень виробничих затрат на середньорічну корову, вартість кормів річного раціону годівлі тварин і трудомісткість обслуговування корів.

Прогноз показників рівня собівартості молока проведено на матеріалах діяльності типових господарств: «За вільну Україну», с. Козівка (гірше); «Медобори», с. Скоророхи (краще), які мають однакові розміри земельних угідь, розміщені поряд в однакових природних умовах. Виявлено таку залежність: збільшення надою від корів на кожних 100 кг у поєднанні із зміною інших факторів зумовлює зменшення рівня собівартості 1 ц молока в 2005 р. і 2010 р. у господарствах «За вільну Україну» відповідно на 3,31 та 0,74 грн., «Медобори» – на 0,62–0,18 грн.

Дисертант обґрунтував пропозиції щодо подальшого розвитку механізму економічних взаємовідносин між виробниками молока та підприємствами молочної промисловості, складовими якого є контракт закупівлі молока; проведення спеціалізованої закупівлі молочної сировини згідно з вимогами ДСТУ-3662-97; обґрунтування гуртових закупівельних цін на сировину шляхом визначення середнього нормативного рівня собівартості 1 ц виробленого молока у районі, області, який має бути основою для базової ціни на молоко першого гатунку з базовим вмістом жиру (3,4%) і білка (3,0%) та можливості отримати рентабельність галузі на рівні 15–25%; розвиток інтеграції виробників молока, переробної промисловості, торгівлі, інших структур та створення агропромислових формувань, де інтереси суміжних ланок будуть спрямовані на максимальний кінцевий результат.

Автор дослідив проблему формування механізму державного регулювання – складової організаційно-економічних основ ефективного функціонування МППК, який доцільно спрямовувати на виконання комплексу невідкладних заходів, головними з яких є: забезпечення однакових правил ринкової поведінки на міжгалузевому, регіональному і національному рівнях МППК; забезпечення на макроекономічному рівні правил ефективного функціонування всіх складових МППК на принципах еквівалентного міжгалузевого обміну та підпорядку-

вання внутрігалузевих і внутрігосподарських відносин інтересам інтегрованого виробництва; обґрунтування в районах і областях державного замовлення на реалізацію товаровиробниками молочної сировини (квот) підприємствам молочної промисловості за контрактом закупівлі молока згідно з вимогами нового стандарту; нарощування платоспроможного попиту споживачів шляхом підвищення сімейних доходів, зайнятості, впровадження механізму антиінфляційного захисту населення та інших заходів.

Здобувач довів, що збільшення вмісту жиру і білка у молоці суттєво сприяє зростанню економіки МППК. На прикладі ВАТ «Бродівський» СЗМ Львівської та ВАТ сирзавод «Бучацький» Тернопільської областей встановлено, що з підвищенням вмісту жиру з 3,0 до 4,0% і білка з 2,0 до 3,5% у молоці його потреба для виготовлення 100 т масла зменшується на 714 т; сиру – на 513 т. При цьому сукупні питомі затрати (молочного скотарства і молочної промисловості) на виготовлення 100 кг масла зменшуються на 653,7 грн., сиру – на 1242,3 грн. Із цих даних випливає незаперечний висновок, що збільшення вмісту жиру і білка у молоці та дотримання вимог нового стандарту при його реалізації у кожному господарстві є стратегічним напрямом ресурсозбереження, ефективного розвитку МППК України, підвищення конкурентоспроможності молокопродуктів на вітчизняному і світовому ринках.

Дослідження показали, що в організаційно-економічній основі розвитку МППК чільне місце належить індикативному плануванню, за допомогою якого аграрно-економічна політика держави втілюється у практику агропромислового виробництва. Вважаємо за доцільне у кожній області України запровадити на місцях рекомендовані показники (індикатори) й нормативи прогнозування на 5–10 і 15 років розвитку МППК зі щорічною деталізацією показників соціально-економічного розвитку конкретного регіону. Фрагмент індикаторів розвитку молочного скотарства з використанням нормативного методу прогнозування подано на прикладі Тернопільської області (табл. 5).

Усе це спрямовуватиме зусилля товаровиробників на раціональне використання виробничих ресурсів, впровадження ресурсозберігальних технологій, інноваційних методів організації виробництва і менеджменту.

Механізм індикативних планів необхідно впроваджувати за допомогою як економічних регуляторів (податків, кредитів, тарифів, нормативів, інвестицій із державних джерел підтримки, відсотків, амортизаційних відрахувань, бюджету, субсидій), так і застосування адміністративних регуляторів (державного замовлення, квот, ліцензій, штрафів, санкцій тощо).

Рекомендовані індикатори і нормативи використано для прогнозування організаційно-економічного розвитку та ефективного функціонування МППК західних областей України (табл. 6). Дослідженнями встановлено, що споживання мінімального рівня молока і молокопродуктів (353,3 кг) на середнього

**Індикатори та нормативи планування розвитку молочного скотарства
у Тернопільській області**

Показники	Фактично		Прогноз	
	1990 р.	2000 р.	2006 р.	2010 р.
Індикатори у розрахунку на 100 га с/г угідь:				
поголів'я корів, гол.	28,7	18,3	25,9	21,7
виробництво молока, ц	764	478	757	868
продано молока (квота держзамовлення), ц	505	128	622	762
вироблено продукції рослинництва у кормо-протеїнових одиницях, ц	5134	2947	4534	5652
Нормативи у розрахунку на середньорічну корову:				
витрати кормів, ц корм. од.	49,2	34,4	45,8	50,1
в т. ч. концкормів, ц корм. од.	7,3	2,7	10,5	12,1
надій молока, кг	2930	1505	3000	4000
вихід телят від корів, гол.	0,91	0,64	0,92	0,96
витрати праці, люд.-год.	237	312	236	235

Таблиця 6

**Прогноз показників розвитку та ефективності
молокопродуктового підкомплексу західних областей України**

Області	Прогноз на 2006 р.				Прогноз на 2010 р.			
	поголів'я корів		отримано на корову		поголів'я корів		отримано на корову	
	всього, тис. гол.	на 100 га с/г угідь, гол.	молока, ц	прибутку, грн.	всього, тис. гол.	на 100 га с/г угідь, гол.	молока, ц	прибутку, грн.
Волинська	245	25,9	31,0	133	210	19,7	40,0	205
Закарпатська	140	29,8	28,6	29	120	25,6	38,8	139
Івано-Франківська	205	32,2	28,8	33	174	27,3	39,1	121
Львівська	359	27,7	32,3	37	330	25,9	40,0	181
Рівненська	244	26,0	29,5	177	202	21,6	40,0	286
Тернопільська	274	25,8	29,6	135	230	21,7	40,0	231
Чернівецька	133	27,9	30,3	69	120	25,2	40,0	189
Всього у регіоні	1600	27,3	30,2	91	1386	23,8	39,8	198

жителя можна реально досягнути у 2006 р., а рекомендованої норми (390–395 кг) – у 2010 р. Для цього виробництво молока у західних областях України має бути на рівні 4735 тис. т у 2006 р. та 5585 тис. т – у 2010 р. (див. табл. 6).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретично-методологічне узагальнення і науково-прикладне обґрунтування організаційно-економічних основ становлення, розвитку та ефективного функціонування складових МППК, що дозволяє зробити наступні висновки:

1. Молокопродуктовий підкомплекс регіону є невід'ємною складовою АПК, сформований як результат об'єктивного цілеспрямованого процесу агропромислової інтеграції, суть якої полягає у поглибленні територіальних та організаційно-виробничих взаємозв'язків галузей-партнерів і видів діяльності, тісно пов'язаних з виробництвом молока, його зберіганням, закупівлею, транспортуванням, переробкою та реалізацією молокопродуктів, а також із виготовленням необхідних засобів для організації виробництва сировини і кінцевої продукції на інноваційній основі. Його функції полягають в інтеграції зусиль виробників-партнерів за територіально-виробничим принципом взаємодії, взаємозв'язку, взаємозалежності, що є об'єктивною вимогою та необхідною передумовою для формування на базі відокремлених виробничих циклів єдиного інтегрованого агропромислового способу виробництва молокопродуктів у рамках підкомплексу за схемою «виробництво – переробка – споживання».

2. Для створення потужної матеріально-технічної бази агропромислового виробництва на інноваційній основі, забезпечення всіх товаровиробників українськими ресурсозберігальними технологіями і засобами виробництва світового рівня розвиток функціонально-галузевої структури національного молокопродуктового підкомплексу треба спрямовувати на прискорене інвестування першої сфери – фондозабезпечувальних галузей.

Враховуючи високу собівартість і трудомісткість, низьку конкурентоспроможність молокопродуктів більшості молокозаводів країни, доцільно розвивати третю сферу – молочну промисловість у напрямку впровадження ресурсозберігальних і безвідходних технологій виробництва високоякісної кінцевої продукції в широкому асортименті.

Удосконалення функціонально-галузевої структури регіонального молокопродуктового підкомплексу необхідно спрямовувати на комплексний розвиток усіх підрозділів, зміцнення їх виробничо-територіальної єдності, розвитку горизонтальної та вертикальної інтеграції, створення фінансово-управлінської структури, яка має розв'язувати комплекс проблем з виробництва, реалізації та розподілу ринкових потоків молокопродуктів і виробити стратегію перспективного розвитку підкомплексу.

3. Дослідження впливу чинників організаційно-економічних основ розвитку молокопродуктового підкомплексу потребує обґрунтованої оцінки їх рівня. У роботі для такої оцінки запропоновано методологію аналізу, зокрема:

- ефективності агропромислового виробництва від конкретного виду продукції до національного АПК загалом, що дає змогу аналізувати запропоновані наскрізні показники у взаємозв'язку на всіх рівнях, максимально допусково зменшити кількість показників, спростити процес аналізу, зберігаючи його комплексність для всебічної оцінки рівня і виду ефективності;
- формування і прогнозування ринку молока й молокопродуктів, що дає змогу дослідити вплив чинників на прогнозний стан попиту і пропозиції певних молокопродуктів та виконувати необхідну корекцію;
- економіко-математичної задачі з оптимізації виробничої структури фермерських господарств різних розмірів (10, 20, 30,50 і 100 корів) та рівнів інтенсивності (низький, середній, високий) виробництва, що дозволяє прискорити організацію таких господарств на науковій основі, ефективніше використовувати виробничі ресурси;
- комплексної оцінки якості виробничого менеджменту керівників аграрних підприємств у межах адміністративного району для створення комп'ютеризованої підсистеми аналізу та прогнозування ефективності аграрного виробництва, що сприятиме підвищенню фахового рівня керівних кадрів, запровадженню економічних методів управління та зростанню економіки підприємств в умовах ринкового середовища.

4. Для регіонального молокопродуктового підкомплексу в даний час характерні значне зменшення чисельності худоби та обсягів виробництва молока і молокопродуктів, зростання собівартості й трудомісткості молочної сировини та кінцевої продукції всіх видів, що призвело до збитковості більшості агропромислових підприємств, суттєвого недовикористання потужностей молочної промисловості, різкого зменшення споживання молочної продукції на душу населення.

5. Автор довів, що високу ефективність функціонування молочного скотарства забезпечують такі організаційно-економічні основи: міцна система кормовиробництва, чого досягають за рахунок інтенсифікації землеробства, підвищення врожайності всіх культур; цілеспрямоване вирощування ремонтних телиць та ефективне відтворення молочної стади; поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва молочної сировини; удосконалення організації селекційно-племінної роботи використанням за ротацією ліній плідників-поліпшувачів планових порід у всіх господарствах районів і областей України; ресурсозберігальні технології виробництва молока, основою яких є застосування безприв'язного і комбінованого способу утримання тварин, інтенсивне використання культурних пасовищ, комплексна механізація виробничих процесів на фермах, заміна застарілих доїльних агрегатів на комплекс нових вітчизняних, серійне виробництво яких налагоджено, вони відповідають вимогам світового рівня і забезпечують високий економічний ефект.

6. Подальший розвиток молочного скотарства в особистих господарствах населення є стратегічно важливим на найближчих 10–15 років. З метою підвищення ефективного функціонування доцільно об'єднати їх у виробничі районні системи на основі ринкової інфраструктури. Модель розвитку таких господарств запропоновано у дисертації за двома напрямками: перший полягає у розвитку галузі за рахунок власних зусиль і коштів, його вибирають ініціативні виробники (лідери в аграрному виробництві); другий – це посилення інтеграції особистих господарств населення з реформованими та іншими господарствами в межах району.

7. Запропонована комп'ютеризована підсистема регресійного аналізу та прогнозування собівартості молока може бути використана для обґрунтування нормативного рівня витрат на виробництво будь-якого виду продукції, що дозволяє управляти процесом виробництва, надавати певним чинникам пріоритет і коригувати їх вплив.

8. Підвищити економічну ефективність виробництва молокопродуктів у переробній промисловості можна за рахунок: збільшення обсягів реалізації молока кожним господарством згідно з вимогами нового стандарту; впровадження ресурсозберігальних і безвідходних технологій переробки молока; активного залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у реконструкцію і модернізацію підприємств; створення інтегрованих формувань у межах району та спільних підприємств з відомими іноземними фірмами.

9. Підвищити попит на молокопродукти на внутрішньому та зовнішньому ринках можна шляхом зниження собівартості виробництва і переробки молока, регулювання роздрібних цін на основі нормативної собівартості продукції, розширеного відтворення в АПВ, підвищення купівельної спроможності населення за рахунок збільшення сімейних доходів та зайнятості селян.

10. Економічний механізм взаємовідносин між партнерами-виробниками молокопродуктів необхідно розвивати на контрактній інтеграційній основі у напрямку: широкого запровадження спеціалізованої закупівлі молока згідно з вимогами ДСТУ-3662-97; обґрунтування рівня закупівельних цін на основі визначення середньої нормативної собівартості 1 ц молока, виробленого в районі або в кількох районах з приблизно однаковими природно-виробничими умовами.

11. Механізм державного регулювання, сприяння і підтримки ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах необхідно вдосконалювати у напрямку створення на макроекономічному рівні умов ефективної діяльності партнерів молокопродуктової інтеграції на принципах еквівалентного міжгалузевого обміну.

12. Збільшення вмісту жиру і білка у молоці та дотримання вимог ДСТУ-3662-97 при його реалізації у кожному господарстві є стратегічним напрямом

поліпшення якості молочної сировини, ресурсозбереження, ефективного розвитку МППК України, підвищення конкурентоспроможності молокопродуктів на вітчизняному і світовому ринках.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ за темою дисертації

Монографії, брошури, навчальні посібники

1. Пархомець М. К. Економічний механізм розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Західного регіону України. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 328 с. (19,14 д. а.).
2. Омеляненко А. А., Пархомець Н. К. Выращивание ремонтного молодняка крупного рогатого скота. – К.: Урожай, 1989. – 168 с. (6,14 д. а., у т. ч. автора – 3,07 д. а.). Особистий внесок: обґрунтовано параметри ефективного вирощування нетелей.
3. Молочне скотарство / М. В. Зубець, Ф. Ф. Ейснер, В. І. Байда та ін.: Кол. монографія. – К.: Урожай, 1988. – 240 с. (14,96 д. а., у т. ч. автора – 0,68 д. а.). Особистий внесок: висвітлено організацію і оплату праці на молочних фермах.
4. Коллективный подряд в животноводстве / А. А. Омеляненко, А. П. Дрыга, В. Г. Рыжков и др. – К.: Урожай, 1987. – 112 с. (6,6 д. а., у т. ч. автора – 1,01 д. а.). Особистий внесок: обґрунтовано організацію колективного підряду на виробництві молока.
5. Організація і планування виробництва в сільськогосподарських підприємствах / За ред. С. Л. Дусановського, В. М. Олійника: Навч. посібник. – Тернопіль: Збруч, 1994. – 402 с. (23,71 д. а., у т. ч. автора – 3,94 д. а.). Особистий внесок: висвітлено організацію ведення галузей скотарства.
6. Економіка і організація підприємств з переробки сільськогосподарської сировини / За ред. С. Л. Дусановського, Б. Б. Гладича: Навч. посібник. – Тернопіль: Поліграфіст, 2000. – 210 с. (12,68 д. а., у т. ч. автора – 2,74 д. а.). Особистий внесок: обґрунтовано економіку та організацію переробки молока.

Статті у наукових фахових виданнях

7. Омеляненко А. О., Пархомець М. К. Ефективність використання основних виробничих фондів на фермах і комплексах по вирощуванню нетелей // Економіка Радянської України. – 1985. – № 9. – С. 40–46. (1,72 д. а., у т. ч. автора – 0,86 д. а.). Особистий внесок: обґрунтовано вплив факторів на ефективність використання виробничих фондів на фермах для вирощування нетелей.
8. Пархомець М. К. Аналіз стану та напрямки поліпшення відтворення молочно-го стада в Західному регіоні України // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: Зб. наук. праць кафедри УТР РПС ТАНГ. – 1999. – Вип. 3. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – С. 65–72. (1,57 д. а.).

9. Пархоμεць М. К. Перспективна модель кооперованих та інтегрованих формувань у молокопродуктовому підкомплексі АПК // Вісник ТАНГ. – 1999. – Вип. 6. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – С. 186–190 (1,01 д. а.).
10. Пархоμεць М. К. Молокопродуктовий підкомплекс, його особливості та економічне значення для розвитку АПК Західного регіону України // Наукові записки: Зб. наук. праць кафедри ЕА ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – С. 33–38. (0,98 д. а.).
11. Пархоμεць М. К. Аналіз стану та шляхи підвищення ефективності переробки молока в молочній промисловості Західного регіону України // Вісник ТАНГ. – 2000. – Вип. 7. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – С. 95–102. (1,10 д. а.).
12. Пархоμεць М. К. Аналіз виробництва молока та основні напрямки розвитку галузі у Західному регіоні України // Вісник ТАНГ. – 2000. – Вип. 11. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – С. 186–194. (1,98 д. а.).
13. Пархоμεць М. К. Організаційно-технологічні засади підвищення ефективності виробництва молока у Західному регіоні України // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 161–171. (1,21 д. а.).
14. Пархоμεць М. К. Наукові основи формування продуктивних підкомплексів АПК та економічного механізму їх розвитку // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія: Економіка. – 2001. – Вип. 7. – Тернопіль: Літопис, 2001. – С. 134–137. (0,91 д. а.).
15. Пархоμεць М. К. Основні напрямки підвищення ефективності функціонування підприємств молочної промисловості у Західному регіоні України // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – 2001. – Серія: Економіка. – Вип. 9. – 2001. – С. 127–130. (0,86 д. а.).
16. Пархоμεць М. К. Аналіз ефективності розміщення молочної промисловості в Західному регіоні України // Наукові записки: Зб. наук. праць к-ри ЕА ТАНГ. – 2001. – Вип. 10. – Ч. 2. – Тернопіль: Економічна думка. – 2001. – С. 66–71. (1,0 д. а.).
17. Пархоμεць М. К. Трансформація економічних умов функціонування молокопродуктового підкомплексу в процесі становлення ринкової економіки // Зб. наук. праць Подільської ДАТА. – 2001. – Вип. 9. – Кам'янець-Подільський, 2001. – С. 255–258. (0,66 д. а.).
18. Пархоμεць М. К., Павленко О. М., Павленко В. О. Удосконалення селекційно-племінної роботи у молочному скотарстві Західного регіону України // Економіка АПК. – 2001. – № 10. – С. 22–27 (1,08 д. а., у т. ч. автора – 0,36 д. а.). Особистий внесок: запропоновано організацію ведення селекційно-племінної роботи в молочному скотарстві.
19. Пархоμεць М., Дивак М., Волощук С. Регресійний аналіз і прогнозування собівартості виробництва продукції тваринництва у Західній Україні з використанням комп'ютерної техніки // Регіональні аспекти розвитку і розміщення

- продуктивних сил України: Зб. наук. праць кафедри УТР РПС ТАНГ. – 2001. – Вип. 5. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 71–78 (1,48 д. а., у т. ч. автора – 0,49 д. а.). Особистий внесок: розроблено методику комплексної оцінки виробничого менеджменту, підготовлено необхідну інформацію та виконано регресійний аналіз і прогнозування собівартості продукції тваринництва.
20. Пархомиць М. К. Світовий досвід формування та функціонування підприємницьких структур у молокопродуктовому підкомплексі // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – 2001. – Серія: Економіка. – Вип. 8. – Тернопіль: Літопис, 2001. – С. 132–137. (1,02 д. а.).
21. Пархомиць М. К. Методологія аналізу ефективності функціонування регіонального молокопродуктового підкомплексу АПК // Наукові записки: Зб. наук. праць к-ри ЕА ТАНГ. – 2001. – Вип. 9. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 76–82 (1,38 д. а.).
22. Пархомиць М. К. Розвиток ринкових форм і способів кооперації та інтеграції виробництва молокопродуктів в умовах перехідної економіки // Вісник Державної агроєкологічної академії України. – 2001. – Вип. 2. – Житомир, 2001. – С. 107–110. (0,74 д. а.)
23. Пархомиць М. К. Формування економічного механізму державного регулювання і підтримки ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми управління інноваційною діяльністю: Зб. наук. праць. – Вип. 4 (XXXV) НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2002. – С. 290–301. (1,22 д. а.).
24. Пархомиць М. К. Оцінка та прогнозування ринку продукції у молокопродуктовому підкомплексі АПК Західного регіону України // Вісник ТАНГ. – 2002. – Вип. 1. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 122–127. (0,92 д. а.).
25. Пархомиць М. К. Оптимізація виробничої структури фермерських господарств молочного типу з використанням ЕОМ // Економіка АПК. – 2002. – № 1. – С. 41–50. (1,96 д. а.).
26. Пархомиць М. К. Особливості розвитку структури молокопродуктового підкомплексу Західного регіону в умовах ринку / Ефективна аграрна економіка АПК, Всеукраїнський науково-виробничий журнал ТАНГ. – 2002. – № 1. С. 39–47. (1,30 д. а.).
27. Пархомиць М. К. Прогнозування собівартості виробництва молока з використанням ЕОМ // Економіка АПК. – 2002. – № 5. – С. 62–70. (1,81 д. а.).
28. Пархомиць М. К. Аналіз та прогнозування ринку молокопродуктів у Західному регіоні України // Економіка АПК. – 2003. – № 7. – С. 132–140. (1,56 д. а.).

Тези доповідей

29. Шаповалов Ю. Д., Пархомиць Н. К. Сравнительная экономическая оценка технологий выращивания ремонтного молодняка: Тезисы док. (часть II). Науч.-тех-

- нич. конф. // Пути интенсификации производства молока и говядины на Украине. Научн.-исследоват. ордена Трудового Красного Знамени институт животноводства Лесостепи и Полесья УССР. – Харьков, 1985. – С. 109–111. (0,20 д. а., в. т. ч. автора – 0,10 д. а.). Особистий внесок: підготовлено необхідну інформацію для економічної оцінки технології вирощування ремонтного молодняка.
30. Пархомець М. К. Інтенсифікація молочного скотарства в умовах розвитку альтернативних форм господарювання в Західному регіоні України: Тези доп. Міжн. регіон. наук.-практ. конф. // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: реформування земельних відносин як процес відродження українського села: Зб. наук. праць ІРД НАН України. – 2000. – Вип. 18. – Львів, 2000. – С. 354–361. (0,76 д. а.).
31. Пархомець М. К. Проблеми економіки продуктивних підкомплексів АПК Західного регіону в умовах переходу до ринку: Тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. // Економічні та гуманітарні проблеми розвитку суспільства у III тисячолітті: Зб. наук. праць Рівн. педаг.-гуман. інституту. – Рівне: Тетіс, 2000. – С. 234–238. (0,55 д. а.).
32. Пархомець М. К. Вдосконалення економічного механізму взаємовідносин між партнерами молокопродуктового підкомплексу: Тези доп. Міжнарод. наук.-практ. конф. // Проблеми ефективності функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Колективна монографія у двох томах. – Т. 1 / За ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Е. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – С. 37–39. (0,24 д. а.).
33. Пархомець М. К. Оцінка і прогнозування ринку продукції в молокопродуктовому підкомплексі: Тези доп. Міжнарод. наук.-практ. конф. // Механізм господарювання і економічна динаміка АПК: Зб. наук. праць Харк. держ. аграр. ун-ту ім. В. В. Докучаєва. – Вісник ХДАУ. – Серія: Економіка АПК і природокористування. – 2001. – № 6. – С. 248–251. (0,34 д. а.).
34. Пархомець М. К. Обґрунтування механізму ресурсозбереження у молокопродуктовому підкомплексі // Вісник ТАНГ. – 2001. – Вип. 13. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – С. 88–92. (0,89 д. а.).
35. Пархомець М. К. Оптимізація виробничої структури фермерських господарств молочного типу для західних областей України // Вісник ТАНГ. – 2002. – Вип. 6. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 57–62. (1,05 д. а.).
36. Пархомець М. К. Удосконалення механізму державного регулювання і підтримки ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу // Науковий вісник Чернівецького торгово-економічного інституту КНТЕУ: Зб. наук. праць за матеріалами XII міжнар. наук.-практ. конференції (9–10 квітня 2002 р., Чернівці). – 2002. – Вип. 11. Економічні науки. – У 2-х ч. – Чернівці: АНТ Лтд, 2002. – Ч. 1. – С. 195–200. (0,70 д. а.).

37. Пархоμεць М. К. Оптимізація виробничої структури фермерських господарств молочної типу для зони Лісостепу Західної України // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі. Зб. наук. праць Міжнародного університету РЕГІ ім. академіка Степана Дем'янчука. – 2002. – Вип. 3. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – С. 328–330. (0,68 д. а.).

Анотація

Пархоμεць М. К. Організаційно-економічні основи формування та ефективного функціонування молокопродуктового підкомплексу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Тернопільська академія народного господарства, м. Тернопіль, 2004.

У дисертації подано дослідження теоретично-методологічних та науково-прикладних організаційно-економічних основ формування, розвитку й ефективного функціонування підприємницьких структур молокопродуктового підкомплексу; обґрунтовано параметри ефективного рівня вирощування корів-первісток, організаційно-економічні засади ефективного виробництва молока у різних формах господарювання, раціональне розміщення та основні напрямки розвитку галузей молочної промисловості; вдосконалено механізм економічних взаємовідносин між виробниками молока і підприємствами молочної промисловості, державного регулювання і підтримки ефективного функціонування суб'єктів молокопродуктового підкомплексу; науково-прикладне обґрунтування організаційно-економічних основ перспективного розвитку молокопродуктового підкомплексу.

Ключові слова: організаційно-економічні основи, кооперація, інтеграція, ресурсозберігальні технології, конкурентоспроможна продукція, економічний механізм, платоспроможний попит, ефективна пропозиція, державне регулювання.

Аннотация

Пархомец Н. К. Организационно-экономические основы формирования и эффективного функционирования молокопродуктового подкомплекса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Тернопольская академия народного хозяйства, г. Тернополь, 2004.

В диссертации представлено исследование теоретически-методологических и научно-прикладных организационно-экономических основ формирования, развития и эффективного функционирования предпринимательских структур молокопродуктового подкомплекса, специфических особенностей

формирования и прогнозирования рынка молока и молокопродуктов, системы факторов, влияющих на спрос и предложение молочной продукции в Западном регионе Украины.

Раскрыты сущность, цели молокопродуктового подкомплекса и пути совершенствования его функционально-отраслевой структуры на национальном и региональном уровнях в направлении комплексного развития всех подразделений, усиления их производственно-территориального единства, развития горизонтальной и вертикальной интеграции, создания финансово-управленческой структуры, которая должна решать комплекс проблем по производству, реализации, распределению рыночных потоков молочной продукции и разрабатывать стратегию перспективного развития подкомплекса.

Выявлены негативные тенденции в практике функционирования молокопродуктового подкомплекса западных областей Украины: существенное сокращение поголовья коров и производства молока; снижение реализации молока перерабатывающим предприятиям; недоиспользование производственных мощностей молочной промышленности; увеличение себестоимости и трудоемкости производства молочного сырья и конечной продукции.

Доказано, что высокую эффективность ведения молочного скотоводства обеспечивают следующие организационно-экономические основы: система кормопроизводства, которая обеспечивается за счет интенсификации земледелия, повышения урожайности всех культур; целенаправленное выращивание коров-первотелок; внедрение ресурсосберегающих технологий выращивания ремонтного молодняка и производства молока с использованием беспривязного и комбинированного способа содержания животных, интенсивного использования культурных пастбищ; усиление специализации хозяйств на производстве молока, в которых главная отрасль – молочное скотоводство должно сочетаться с выращиванием зерновых и технических культур; создание молочных фермерских хозяйств, которые должны ускорить развитие молочного скотоводства. Обоснованы рациональные параметры молочного скотоводства в личных хозяйствах населения, развитие которого является стратегически важным на ближайшие 10–15 лет.

Показана необходимость повышения экономической эффективности производства молочных продуктов в перерабатывающих предприятиях, которую можно обеспечить за счет: увеличения объемов реализации молочного сырья; улучшения использования производственных мощностей молочной промышленности; внедрения ресурсосберегающих и безотходных технологий переработки молока, расширение ассортимента изготовления конкурентоспособных молокопродуктов.

Обоснованы пути повышения спроса молокопродуктов на внутреннем и внешнем рынках, которых можно достичь за счет: снижения себестоимости и улучшения качества производства и переработки молока; регулирования роз-

ничных цен на основе нормативной себестоимости продукции; увеличения семейных доходов населения.

Показаны пути совершенствования механизма взаимоотношений между производителями и переработчиками молочного сырья; развития механизма государственного регулирования и поддержки эффективного функционирования молокопродуктового подкомплекса.

Обоснована система рекомендаций по усовершенствованию организационно-экономических основ развития молокопродуктового подкомплекса, позволяющая существенно увеличить производство молока и молокопродуктов, повысить эффективность деятельности предприятий, обеспечить потребление населением молочной продукции на уровне рекомендованных норм и значительное увеличение экспортных поставок.

Ключевые слова: организационно-экономические основы, кооперация, интеграция, ресурсосберегающие технологии, конкурентоспособная продукция, экономический механизм, платежеспособный спрос, эффективное предложение, государственное регулирование.

Annotation

Parkhomets M. K. Organizational and economic basis of forming and effective functioning of milk-processing enterprises. Manuscript.

The thesis to obtain the scientific degree of Doctor of Economics in specialty 08.07.02 – economics of agriculture and agri-industrial complex. – Ternopil Academy of National Economy, Ternopil, 2004,

The thesis presents the research of theoretic, methodological and applied scientific economic essentials of forming, development and effective functioning of milk-processing enterprises. The author verified the parameters of intensity efficiency level of fresh calve cows' breeding, organizational and economic basis of efficient milk production with different forms of economy, rational distribution and main directions of milk-producing branches. There has been modernized the mechanism of economic relations between milk producers and milk-processing enterprises, the mechanism of state regulation and sustaining of efficient functioning of milk-producing enterprises. The author carried the scientifically applied verification of economic essentials of prospective development of milk-processing complex.

Key terms: organizational and economic basis, cooperation, integration, resource saving technologies, competitive products, economic mechanism, solvent demand, effective supply, state regulation.